

Význam znalostí v péči o orální zdraví

Chrudimská L¹.; Šoukalová K¹

¹Fakulta zdravotnických studií, Univerzita Pardubice

Abstrakt

Úvod: Orální hygiena je nedílnou součástí hygienické péče člověka, nicméně je často velmi opomíjena. Péče o orální zdraví vede k uspokojování lidských potřeb a celkové spokojenosti. Stav orálního zdraví v populaci není na žádoucí úrovni. Orální zdraví lze významně ovlivnit správnou péčí. Vhodným zdrojem informací v péči o chrup je dentální hygienistka.

Cíl:

Zjistit, jaký je subjektivní pocit respondentů týkající se znalostí v oblasti péče o chrup. Zjistit, jaká je úroveň znalostí respondentů. Poukázat na to, jak je péče o chrup v holistickém pojetí člověka důležitá. Zdůraznit, že je nezbytné neustále zvyšovat povědomí lidí v problematice péče o chrup a dutinu ústní a podtrhnout význam služeb dentální hygienistky v otázce orálního zdraví.

Metodika: Pro sběr dat byl použit dotazník vlastní tvorby. Celkový počet respondentů byl 90. Dotazníky byly rozdány ve stomatologické ambulanci v Pardubickém kraji. Dotazník mohl vyplnit každý člověk starší 18 let.

Výsledky: Celkem 50 % dotázaných se cítí být dobře informovaných v péči o chrup. O více informací má zájem 39 % dotázaných. Další informace nepožaduje 11 % respondentů.

Na všechny znalostní otázky v dotazníku odpověděli lépe dotázaní, kteří na začátku uvedli, že někdy využili služeb dentální hygienistky.

Závěr: Z výzkumu plyne, že respondenti využívající služeb dentální hygienistky, mají lepší znalosti v péči o chrup – na všechny znalostní otázky v dotazníku odpověděli lépe. Tento fakt, podporuje domněnku, že péče dentální hygienistky je klíčová pro prevenci v oblasti orálního zdraví. Je třeba klást větší důraz na význam péče dentální hygienistky.

Klíčová slova: dentální hygienistka, orální zdraví, znalosti

Abstract

Introduction: Oral hygiene is an essential part of the hygienic care of human body, but it is often neglected. Oral health care leads to satisfaction of human needs and overall satisfaction. Oral health status of the population is not at the desirable level. Oral health can be significantly affected by the proper care. A suitable source of information in dental care is a dental hygienist.

Aim:

Find out what is a subjective feeling of respondents regarding knowledge in the field of dental care. Find out what is the level of respondent's knowledge and show how dental care is important for overall health. Emphasize that it is necessary to constantly raise people's awareness on the issue of dental and oral cavity care and underline the importance of the services of a dental hygienist in the issue of oral health.

Method: For data collection was used a questionnaire made by own. The total number of respondents was 90. Questionnaires were distributed at the dental clinic in the Pardubice region. The questionnaire could be filled by each person older than 18 years.

Results: A total of 50 % of respondents felt well informed about dental care. About 39% of respondents were interested for more information. Additional information were required by 11% of respondents. All the knowledge questions were answered better by respondents who used the services of a dental hygienist.

Conclusion: The survey shows that respondents, using the services of a dental hygienist, have better knowledge of dental care - all the knowledge questions were responded better by them. This fact supports the hypothesis that dental hygienist care is the key to prevention in oral health. It is necessary to put more emphasis on the importance of dental hygienist caring.

Keywords: dental hygienist, oral health, knowledge

Úvod

Orální hygiena je nedílnou součástí hygienické péče člověka, nicméně je často velmi opomíjena a není jí vždy věnován dostatek pozornosti a času. Hygienická péče o dutinu ústní, prováděná důkladně každý den, je cestou k prevenci onemocnění měkkých i tvrdých tkání dutiny ústní, má vliv na celkové zdraví jedince a v neposlední řadě také na kvalitu života. (Mazánek, 2004)

Péče o orální zdraví vede k uspokojování lidských potřeb a celkové spokojenosti. Potřebu čistoty obecně lze z holistického hlediska definovat ve třech rovinách (Vytečková, 2011): *biologické* (odstranění nečistot z těla, prevence rozvoje komplikací), *psychologické* (navození pohody a spokojenosti) a *sociální* (vliv na mezilidské vztahy). Z hlediska Maslowovy hierarchie lidských potřeb, lze potřebu čistého chrupu také identifikovat ve všech oblastech. O orální hygieně jako o základní fyziologické potřebě není pochyb. Co se týče oblasti jistoty a bezpečí, tedy potřeby člověka bránit se potenciálním hrozbám a nebezpečí, zde je význam orální hygieny jakožto cesty k prevenci infekčních onemocnění v této oblasti a předcházení rozvoje komplikací s tím spojených. Třetí oblastí v Maslowově hierarchii potřeb je láska a sounáležitost, čtvrtou potřeba uznání, ocenění a sebeúcty. I tady má orální zdraví své místo. Zdravý, čistý a krásný chrup a dutina ústní bez zápachu je z hlediska mezilidských vztahů nezbytně nutná. Poslední oblastí potřeb je potřeba seberealizace a sebenaplnění. Touha po orálním zdraví je v každém z nás a právě orální zdraví může být klíčem k psychické spokojenosti člověka. Od klientů se očekává převzetí větší zodpovědnosti za své zdraví, a právě tento požadavek klade důraz na zvyšování znalostí a dovedností. (Bastable, 2008)

Stav orálního zdraví v populaci bohužel není na takové úrovni, jaká je žádoucí. Analýza orálního zdraví vybraných věkových skupin obyvatel České republiky z roku 2003 udává, že ve skupině osob ve věku 18 let bylo pouhých 6,5 % osob s intaktním stálým chrupem a 57,7 % osob potřebovalo ošetření alespoň jednoho zubu. V další věkové skupině, kterou tvořili osoby ve věku 35 – 44 let, bylo pouze 0,2 % osob s intaktním stálým chrupem a 68,6 % osob potřebovalo stomatologické ošetření. Tato čísla jsou alarmující, neboť víme, jak se bránit vzniku zubního kazu, ale povědomí lidí o této problematice není příliš vysoké. Prevence onemocnění v dutině ústní je také zahrnuta v cílech projektu Světové zdravotnické organizace „Zdraví 21“. (MZ ČR, 2008)

Drtivě většině onemocnění chrupu se dá předcházet správnou péčí. V případě, že umíme problém pojmenovat, je třeba udělat vše proto, abychom ho eliminovali. Je žádoucí neustále edukovat veřejnost v oblasti orálního zdraví a péči o chrup všude, kde jen to je možné. Vhodným zdrojem cenných informací v péči o chrup je, důležitý člen stomatologického týmu, dentální hygienistka. Průzkum Orbit klubu, který se uskutečnil v roce 2013, ukazuje, že

pravidelně navštěvuje dentální hygienistku pouhých 31 % Čechů, na rozdíl od západní Evropy, kde těchto služeb pravidelně využívá většina lidí. V zahraničí je tradice preventivní dentální hygieny obecně zakořeněnější a lidé berou tyto služby jako samozřejmost. V ČR nikdy nenavštívilo dentální hygienistku 55,2 % obyvatel, alespoň jednou ročně ji navštíví 44 % lidí (Orbit klub, 2013).

Podmínkou efektivní hygienické péče o orální zdraví je správná technika čištění chrupu a motivace člověka k péči o něj. Velmi důležitý je také správný výběr dentálních pomůcek a doplňků. Je to právě dentální hygienistka, kdo může každému se výše zmíněným pomoci.

Cíl

Zjistit, jaký je subjektivní pocit respondentů týkající se znalostí v oblasti péče o chrup. Zjistit, jaká je úroveň znalostí respondentů. Poukázat na to, jak je péče o chrup v holistickém pojetí člověka důležitá. Zdůraznit, že je nezbytné neustále zvyšovat povědomí lidí v problematice péče o chrup a dutinu ústní a podtrhnout význam služeb dentální hygienistky v otázce orálního zdraví.

Metodika

Pro sběr dat byla použita explorativní, tj. dotazovací kvantitativní metoda. K získání dat byl použit dotazník vlastní tvorby. Dotazník byl tvořen celkem 21 otázkami. V první části dotazníku byly otázky zaměřené na identifikaci respondenta a jeho přístupu k orálnímu zdraví. Druhá část dotazníku se skládala z otázek znalostních.

Vytvořený dotazník byl pilotně ověřen v dubnu 2015. Pilotního výzkumu se zúčastnilo 10 respondentů, kteří se následně po vyplnění měli vyjádřit k srozumitelnosti a užitečnosti jednotlivých otázek v dotazníku. Na základě připomínek respondentů z pilotního výzkumu byl dotazník upraven do finální podoby.

Samotný výzkum probíhal od května 2015 do srpna 2015. Bylo rozdáno celkem 100 dotazníků ve stomatologické ambulanci v Pardubickém kraji. Návratnost dotazníků byla 95 %. Pro nekompletní vyplnění bylo 5 dotazníků z výzkumného šetření vyřazeno. Celkový počet dotazníků zařazených do výzkumu byl 90. Výzkum sloužil jako sonda do znalostí respondentů v oblasti hygienické péče o chrup a byl i podnětem k návrhům, jak zlepšit podvědomí lidí o péči o chrup a o službách dentálních hygienistek.

Zapojení do výzkumného šetření bylo anonymní a dobrovolné. Základním předpokladem pro uskutečnění výzkumného šetření byla ochota respondentů vyplnit dotazník. Dotazník mohl vyplnit každý člověk starší 18 let, přičemž nebyla vymezena žádná další věková kritéria či nebyl

brán zřetel na stav dutiny ústní či pohlaví respondenta. Vyplněné dotazníky byly shromažďovány v uzamčené schránce v prostorách čekárny, čímž byla ošetřena anonymita výzkumu. Celkem 41 % respondentů bylo z řad lidí, kteří alespoň někdy využili služeb dentální hygienistky, zbytek (tedy 59 % dotázaných) tuto službu nikdy nevyužil.

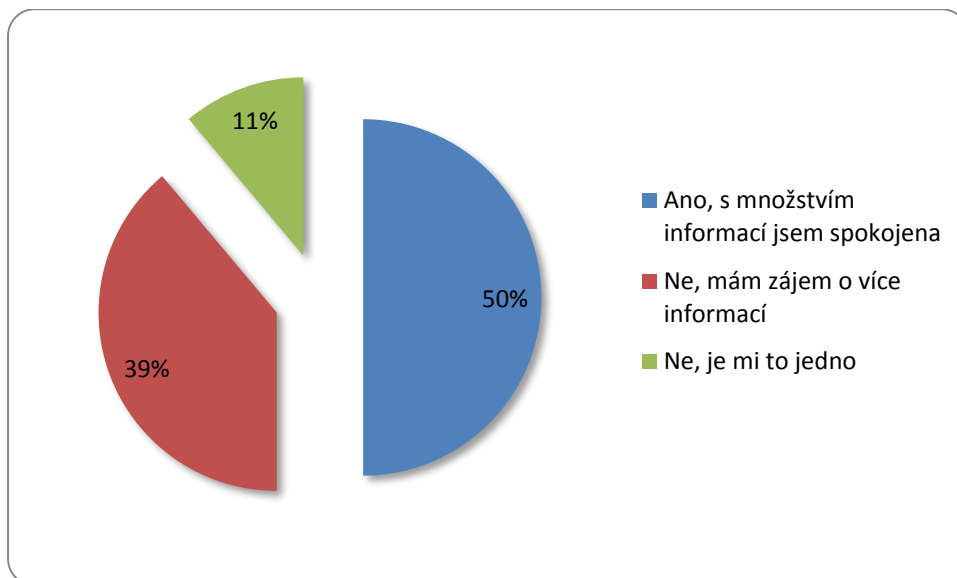
Pro zpracování dat byla použita popisná statistika.

Výsledky a diskuze

Dále uvedené vybrané výsledky zhruba ilustrují výsledky výzkumu.

Výzkumná otázka: *Cítí se většina respondentů dobře informovaná o péči o chrup?* (Obrázek 1)

Cítíte se být subjektivně dobře informován/a o tom, jak správně pečovat o svůj chrup?

Obrázek 1 Graf informovanosti o péči o chrup

Z grafu vyplývá, že celkem 50 % dotázaných je s množstvím informací spokojena. O více informací má zájem 39 % dotázaných. Další informace nepožaduje 11 % respondentů.

Tyto výsledky lze hodnotit neutrálně. Spokojenost 50 % dotázaných s množstvím informací vypadá celkem uspokojivě, je ovšem otázka, zda je laická veřejnost schopna sebekriticky správně zhodnotit, zda má nebo nemá dostačující (a hlavně správné) informace v péči o chrup. Subjektivní pocit není zcela vypovídající. Celkem vysoké číslo, 39 % těch, kteří cítí potřebu více informací, se je spíše znepokojující. Toto číslo svědčí o tom, že relativně velké množství respondentů se necítí být s množstvím informací spokojeno a uvedlo, že by přivítali více informací.

Doplnění vědomostí v péči o chrup je jedním z hlavních posláních dentální hygienistky. Zvýšení povědomí lidí o těchto službách a zvýšení návštěvnosti tohoto specialisty by spolehlivě vyřešilo i subjektivní spokojenost lidí s množstvím informací v oblasti orálního zdraví.

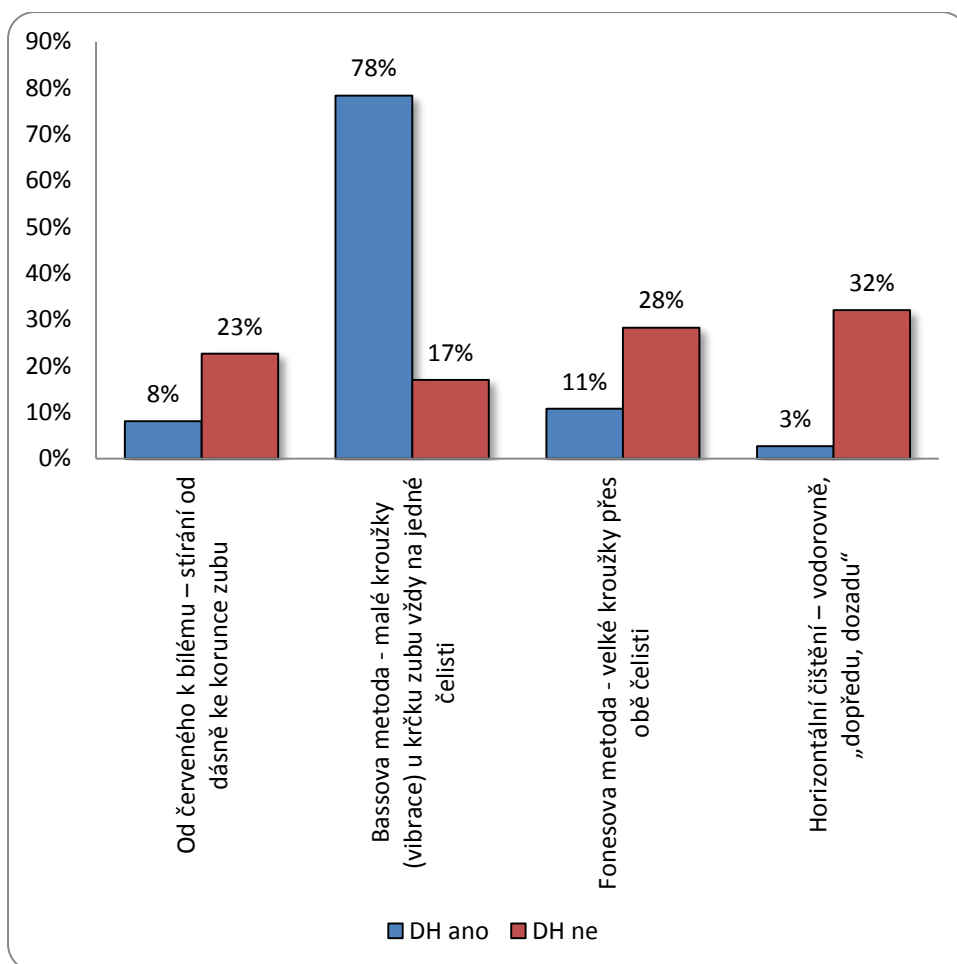
Do jisté míry s touto výzkumnou otázkou souvisí i další otázky z dotazníku. Například otázka, která zjišťuje spokojenost respondenta se vzhledem svého chrupu. Výsledky ukazují, že celkem 60 % respondentů uvedlo, že jsou nespokojeni se vzhledem svého chrupu, pouhých 33 % pak

uvedlo, že jsou spokojeni. Nezájem projevilo 7 % dotázaných. Spokojenost respondentů s vlastním chrupem tudíž není příliš vysoká. Jak již bylo zmíněno v úvodu, pojetí vlastního chrupu je součástí potřeb každého člověka.

Další výzkumná otázka: *Budou mít respondenti, kteří využívají služeb dentální hygienistky, lepší znalosti v oblasti orálního zdraví než ti, kteří těchto služeb nevyužívají?*

Na tuto výzkumnou otázku odpovídalo 10 znalostních otázek v dotazníku. Pro ilustraci je vybráno zpracování otázky týkající se metody čištění chrupu (Obrázek 2).

Jak (jakou metodou) si čistíte zuby?

Obrázek 2 Graf metody čištění

Z grafu vidíme, že respondenti, kteří navštěvují dentální hygienistku, si nejčastěji čistí zuby Bassovou metodou (78 %). Respondenti, kteří nenavštěvují hygienistku často čistí Fonesovu metodu (28 %) nebo čistí horizontálně (32 %), což je neuspokojující.

Na všechny znalostní otázky v dotazníku odpověděli lépe dotázaní, kteří na začátku uvedli, že někdy využili služeb dentální hygienistky.

Vzhledem k tomu, že dentální hygienistka je zdrojem cenných informací v péči o chrup (Zouharová, 2009), dalo se již dopředu předpokládat, že respondenti, kteří využívají služeb dentální hygienistky, budou mít lepší znalosti v oblasti orálního zdraví než ti, kteří těchto služeb nevyužívají. Tato domněnka se potvrdila.

Znalostní otázky v dotazníku zkoumají teoretické znalosti respondentů v oblasti orálního zdraví. Všechny otázky byly lépe zodpovězeny respondenty, kteří uvedli, že alespoň jednou navštívili dentální hygienistku. Lze tedy říci, že skutečně mají respondenti, kteří využívají služeb dentální hygienistky, lepší znalosti v oblasti orálního zdraví než ti, kteří těchto služeb nevyužívají. Z toho plyne jediné, dentální hygienistka je efektivním článkem v prevenci ve stomatologii. Zvyšuje znalosti svých klientů v oblasti péče o chrup a přispívá tak k jejich lepšímu stavu orálního zdraví, které má vliv i na celkové duševní i fyzické zdraví.

Vynikající znalosti v péči o orální zdraví jsou klíčovým předpokladem dostatečné a efektivní hygienické péče v této oblasti. Je nezbytné, aby populace měla ty nejnovější informace potvrzené na základě Evidence Based Medicine. Domníváme se, že daleko lepší než letáky o péči bude, když co největší procento populace bude pravidelně navštěvovat dentální hygienistku. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že lepší povědomí o problematice mají respondenti, kteří navštěvují dentální hygienistku. Většina letáků a edukačních brožur je psána velmi složitě a mnohdy se stane, že pacient předloženým informacím nerozumí. Správnou péči o chrup nelze načíst a nastudovat, ovšem je potřeba odborného dohledu a kvalitních informací přímo od profesionála. Zubní lékaři by měli své pacienty o službách toho specialisty informovat.

Závěr

Cílem výzkumu bylo zjistit, zda se respondenti cítí být subjektivně dobře informováni v péči o chrup a zda existuje rozdíl v úrovni znalostí o péči o chrup mezi lidmi, kteří navštěvují dentální hygienistku a těmi, kteří nikdy tuto službu nevyužili. Dalším cílem bylo zdůraznit, že je nezbytné neustále zvyšovat povědomí lidí v problematice péče o chrup a dutinu ústní a podtrhnout význam služeb dentální hygienistky v otázce orálního zdraví.

Z výzkumu vyplynulo, jak se dalo ostatně předpokládat, že respondentů, kteří uvedli, že navštěvují dentální hygienistku, je méně než těch, kteří ji navštěvují. Ukázalo se také, že respondenti, kteří využívají služeb dentální hygienistky, mají lepší znalosti o péči o chrup – na všechny znalostní otázky v dotazníku odpověděli lépe respondenti, kteří v úvodu uvedli, že využívají péče dentální hygienistky. Tento fakt, podporuje domněnku, že péče dentální hygienistky je klíčová pro prevenci v oblasti orálního zdraví. Respondenti z výzkumného

šetření, kteří chodí na dentální hygienu, mají lepší znalosti v oblasti orálního zdraví než ti, kteří těchto služeb nevyužívají. Subjektivně se cítí respondenti relativně dobře informovaní o péči o své orální zdraví.

Praktickým výstupem uskutečněného výzkumného šetření bylo zdůraznění významu péče dentální hygienistky a důležitosti rozšiřovat povědomí lidí o těchto službách. Je třeba apelovat na odbornou společnost, aby se více věnovala osvětě orálního zdraví. Mělo by být automatické, že stomatolog v rámci preventivních prohlídek bude informovat své pacienty o důležitosti správné péče o chrup a možnosti využití služeb dentální hygienistky jakožto plnohodnotného člena komplexního stomatologického týmu. Zvyšování povědomí veřejnosti o efektivní péči o zdraví v dutině ústní ale zdaleka nemusí být pouze v rukou stomatologa. Ostatní lékaři primární péče by měli být také schopni své pacienty o této problematice informovat. Dále by měla být automatická osvěta v rámci vzdělávání dětí a mládeže ve školách a také dospělých prostřednictvím médií a informací na veřejných prostorech. Zvýšení znalostí lidí v oblasti péče o chrup je přínosem v prevenci onemocnění dutiny ústní. Uspokojující stav chrupu hraje důležitou roli v rámci celkového zdraví a spokojenosti člověka.

Bibliografické odkazy

BASTABLE, S. B. *Nurse as educator: Principles of Teaching and Learning for Nursing Practice*. Ontario, Canada: Jones and Bartless Publishers, 2008, 667 s. ISBN 978-0-7637-4643-8.

BROUKAL Z. a kol. *Analýza orálního zdraví vybraných věkových skupin obyvatel České republiky 2003*. 1. vyd. Praha, 2004.

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČR. *Zdraví pro všechny v 21. století* [online]. 2008 [cit. 2016-02-05]. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/dokumenty/zdravi-pro-vsechny-v-stoleti_2461_1101_5.html

ORBIT KLUB. Zubní poradna. *Orbit klub* [online]. 2012 [cit. 2015-10-13]. Dostupné z: http://www.orbitklub.cz/zubni-poradna/prevence-a-dentalni-hygiena/#hash_1.

PLEVOVÁ, I. *Management v ošetrovatelství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 304 s. ISBN 978-80-247-3871-0.

VYTEJČKOVÁ, R. *Ošetrovatelské postupy v péči o nemocné I*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 228 s. ISBN 978-80-247-3419-4.

WORLD HEALTH ORGANISATION. Úvod. *World health organisation* [online]. 2011 [cit. 2016-02-05]. Dostupné z: <http://www.who.cz/>.

ZOUHAROVÁ, Z. *Zdravý úsměv*. 2. vyd. Vážany nad Litavou: JoshuaCreative, s. r. o., 2009, 136 s. ISBN 978-80-904414-1-5.

Mgr. Lucie Chrudimská, DiS.
Fakulta zdravotnických studií, Univerzita Pardubice
Lucie.Chrudimska@upce.cz

Mgr. Kristýna Šoukalová
Fakulta zdravotnických studií, Univerzita Pardubice
Kristyna.Soukalova@upce.cz